

Milan Nápravník

Resumé o zběsilosti

To, čemu v běžném životě říkáme bez rozmyslu zběsilost, co samozřejmě považujeme za zběsilý akt, nebývá ve skutečnosti ničím jiným než projevem paroxysmujícího vzteku. V návalu vzteklého afektu se vrháme proti tomu, co nás vydráždilo, chováme se agresivně a snažíme se zničit nebo alespoň znehodnotit původ našeho vzteku. Tak rozbijeme předmět jenž se nám vzpírá; kopneme zvíře jež nás ohrožuje; zabijeme člověka jenž nás omezuje: tento vztek, jenž se takto už v zárodku prozrazuje svojí finalitou, je tedy vždy vztekem adresným, je obrácen proti konkrétnímu předmětu a míří určitým směrem.

Vztek nás zaměřuje na svůj předmět.
Shledáváme, že je vždy obrácen vůči věcnému světu.

Avšak je veliký rozdíl mezi vztekem, tímto denním druhem našich všedních starostí a nesnází, a tím, co můžeme přesně a přísně nazvat zběsilostí. Neboť "zběsilost" není označením vhodným pro maximum intensity vzteku. Sama, nerozpoznána jen vinou našeho ztěžněného pohledu, je zcela jiné povahy.

Srovnáváme-li zběsilost se vztekem, zjišťujeme ihned zvláštní a podstatnou vzdálenost mezi nimi. Zatím co vztek je vždy vztekem sděrným, zběsilost je vždy bezadresná. Zatím, co vztek míří určitým směrem, zběsilost je bezesměrná. Ve vzteku dobře známe to, na co máme vztek. Naproti tomu zběsilost nikdy nezná svůj předmět, nikdy se neobrací proti tomu nebo onomu, nýbrž naopak se obrací proti tomu stejně jako proti čemukoliv jinému.

Ve vzteku nevidíme nic než to, co je původcem našeho vzteku; nemyslíme na nic, než na příčinu našeho vzteku; nejeme připoutáni k ničemu, než k předmětu našeho vzteku. Zběsilost naproti tomu je vůči všemu stejně lhostejná a bezuzdná. Tak tozbijeme předmět, jenž se nám - nevzpírá; kopneme zvíře jež nás - neochrošuje; zabijeme člověka, který nás - neomezuje. Ve zběsilosti však především neučiníme žádný z těchto činů. Neboť zběsilost není efektem: nereflektuje. Ve zběsilosti zůstáváme vůči věčnému světu nezaměřeni.

Jestliže však je tomu tak, jestliže se zběsilost skutečně neobrací proti tomu ani proti onomu, jestliže se nezaměřuje na věci ze svého světa, kam se tedy obrací? Proti čemu? Otázka nás přivádí k tomu, abychom si blíže povšimli jejího počínání.

Pozorujeme-li zběsilost etologicky, postřehneme, postřehneme záhy její charakteristický rys: zběsilost je ve svých projevech groteskní. Bezradně a tragicky se obrací hned sem, hned onam, počíná si alogicky a inadekvátně, činí vůbec dojem porouchaného strojeku. Zdá se, že nikdy nezasahuje svůj cíl. Vždy udeří do prázdna. Nikdy jej ani nepostihuje. Činí dojem, že nemá naprosto žádný účel a smysl. Je nicotná. Nesleduje nic a

nedosahuje ničeho. Proto o ní můžeme říci, že je vždy zběsilostí bezmocnou.

Kdybychom se spokojili s tímto závěrem, mohli bychom zběsilost nyní ponechat samu sobě. Je-li totiž nicotná, proč se jí máme dále zabývat? Jestliže opravdu nic nesleduje, kam ji můžeme sledovat? Shledáváme-li, že nic nedosahuje, čeho můžeme rozvažováním o ní dosáhnout?

Avšak na neštěstí právě v tomto okamžiku jsme zběsilostí přestali rozumět. Právě teď, kdy jsme se už chystali odvrátit se od ní, začala se odvracet ona od nás. Náš smysl pro rozumné se náhle propadá do prázdna:

Připustíme-li, že je zběsilost nicotná, nemůžeme nicméně popřít, že jest. Toto "jest", tato její nevývratná existence, pak ukazuje na nějaký vztah: vůči čemu jest takovou jakou jest? Je-li pak vůbec "něčím vůči něčemu", odkud se bere její nicotnost zpřítomnělá tak z ničeho nic? Ocitnuvši se tak náhle v koncích a před otázkami tápajícími, můžeme bez zvláštního rizika převrátit svoje myšlení na záda.

ODVRAT

Otázka obrácená naruby zní:

Jestliže zběsilost nic nesleduje a niče
nedosahuje, není právě toto neurčité
"nesledování" a "nedosahování" zdáním, za nímž
se ve skutečnosti skrývá velice určité
dosahování a sledování? Neboť jestliže
připouštíme, že zběsilost nic nesleduje, pak
nemůžeme také nepřipustit, že zběsilost sleduje
nic. A jestliže připustíme, že zběsilost niče
nedosahuje, pak nemůžeme ovšem nepřipustit, že
zběsilost dosahuje niče. Cožpak nám nemůže
právě sledování niče proklouznout pod
úsudkem, že nic není sledováno? A nemůžeme
právě tak dosahování niče přehlédnout za
tvrzení, že niče není dosaženo? Ať tak či
onať, ať v připuštění či popření, nemůžeme dost
dobře vyvrátit, že je zběsilost k ničemu
intencionální. Popření s připuštěním tu totiž
dlí v podivné totožnosti. O čem však svědčí
takové zvláštní splynutí? Jak je jen možné, že
nám tu logické myšlení provádí takové
nepřistojnosti?

Zdá se, že jsme se dotkli něčeho, na co nelze přiložit měřítka zcela obvyklá. Samo nic jako by tu bylo předmětem ataku zběsilého. Co je však toto nic? Jak se s ním chopit do křínku?

Zběsilé bytí dosahuje nic v nicotnosti. Tak toto nic, jež si zdravý rozum rád představuje jako popření nebo absenci něčeho, se nám tu podivně neuchopené, ale přece prostřednictvím zběsilosti dosažené samo zjevně zpřítomňuje. Zběsilost se přímo v ničem obrací, je v ničem obsažena a obsahuje nic. Nic se tu tedy neprojevuje jako popření nebo absence, ale jako něco samo: nic je tu tedy samo jsoucí.

Avšak co je takovým vyrokem vlastně řečeno? K jakému závěru tu dospíváme? Nestává se, jak postupujeme houstnoucí mlhou otázek, cesta stále méně zřejmou? Jaký význam má hovořit o ničem jako o jsoucnu samém?

Propadající se, bezradní, opuštění světlem logiky, pokusme se zachránit se na trámu jsoucna. Doufáme, že jsoucno, to jest "to, co jest", je nám přece jen bližší, známější a uchopitelnější než nic, i když nám je zběsilost představuje právě jako jsoucno samo. Co je to tedy toto "jsoucno samo"?

Ale už při vyslovení této otázky tušíme, že odpověď nebude zcela samozřejmá. Víme, že jsoucno je to, co je jsoucí. Avšak jestliže si v běžném životě dokážeme jsoucno touto tautologií uspokojivě vymezit a přibouchnout tím před vlastní tázvavostí dveře, nepřivádí nás tp k jsoucnu ovšem ani o krok bliž. Dotěrná otázka zůstává nepohnuta: co je "to, co je jsoucí"?, a kde je "to, co je jsoucí"?

Jakkoliv se nám zdá, že můžeme ukázat na kteroukoliv věc kolem sebe a říci: "toto je jsoucí", vzápětí nás popis tohoto "jsoucna" usvědčuje z nejistoty. Zkoumáme-li blíže povahu

existenci věcí v našem světě, nás příliš často zavádí. Ukazuje nám svět v neustálých metamorfózách, neklidný obraz světa se mění jako květy v kaleidoskopu. Naše vědění není nikdy vědění definitivním. Proto naše přesvědčení o existenci nemůže být nikdy jistotou o jscucnu.

Nikdy o ničem nemůžeme říci, že jsme se toho zmocnili jednou pro vždy. Samo toto zmocňování nám neustále porušuje svět: neustále nás porušuje: neustále se porušujeme: essence bytí je v transcendenci.

Jestliže je náš svět v této chvíli takový jaký ho známe, je jistě jiný než před chvílí a jiný než za okamžik. Neustále v něm něco přibývá a něco ubývá, neustále se v něm cosi přestavuje. Stále se cosi vynořuje z ničeho do existence, aby se cosi jiného z existence propadalo do ničeho. A hle: jak tak hovoříme o jscucnu a existování, ocitá se zcela přirozeně v našem rozvažování "nic". Nejenom se tu však objevuje, ale v tomto vynořování a propadání, jímž se zajišťuje permanence světa, spatrujeme dokonce skrytu dvou povahu ničeho. Pohledme nyní v čem se tato dvojitá povaha projevuje.

To, co nevidíme, o čem nevíme, čeho jsme se nechopili vlastním vědění, pro nás neexistuje. Tato neexistence ve svém vlastním a posledním smyslu je ničím. A skutečně: co můžeme říci o tom, co nemůžeme pojmut jako existenci? - Nic. - Neboť pro nás, bytí-proti-jscucnu, existuje pouze existující - a nic. V tomto nic, takto k existování přiloženém, se neskrývá ovšem nic menšího než jscucno samo, jscucno-proti-bytí. Proto by snad bylo spravedlivější říci, že pro nás existuje pouze nic - a existující.

existenci nejenom zpřítomňováno, ale i
mutováno, ale i vytvářeno.

Avšak to víme nyní. V tomto okamžiku a
v takovém světě v němž právě jsme. V minulosti
tomu tak ovšem nebylo. Tato fiktivní, nepravá
existence pro nás byla dříve naopak skutečnou
existencí, existencí nepochybovanou a
nezaměnitelnou, zacházeli jsme s ní jako
s existencí jsoucího. Vidíme, že jsme se
posunuli. Zároveň sledujeme, že existence sama
o sobě nemůže podát spolehlivé záruky. Podobně
jako může být jsoucno neexistující, může být
naopak i existence nejsoucí. Tato nejsoucí
existence je pak v druhé řadě tím, o čem
hovoříme, hovoříme o ničem. Takto byti samo
obsahuje nic.

Je tedy nic přítomno nejenom tam, ale i
zde, nejenom nás obklopuje, ale i prostupuje,
koluje nám v krvi a protéká pod našima nohama:
jame prozycení ničím. Sledujeme, že nic není
absencí ani popřením něčeho, nýbrž naopak, je
jsoucnem samým, jsoucnem jež jest tak jak
skutečně jest.

Avšak musíme být velmi obezřetní, abychom
nic samo, zjevně zpřítomnělé zběsilostí,
nezaměnili za "nic v existenci", zpřítomnělé
vzdáním. Neboť nic není ve zběsilosti (na rozdíl
od tohoto rozvažování) dáno jako předmět.
Jinými slovy: zběsilost neuvažuje nic.

Ve zběsilosti se nám tedy zjevně nic
jako jsoucno samo. To znamená, že nic tu není
ani vedle jsoucna, ani spolu s ním. Nic je tu
samotným jsoucnem samým, je tedy přítomným
jsoucnem-proti-bytí. Tak je toto nic
definitivně vyloučeno z našeho světa a můžeme
směle říci, že je vším mimo tento svět. Nic je
něčím za jeho hranicemi.

Když byla takto odstraněna antinomie

je v bytí. Nebytí ničím tedy neznamená nic jiného než byt závislý na ničem.

Tak mezi bytím, jímž se jsoucno obrací v existování a jsoucnem, jímž se bytí obrací v nic, dochází k nesmiřitelnému boji: parazit bojuje se svým hostitelem. Bytí je ničím bezprostředně ohroženo. Člověk, vědomý si sám sebe a existující jako světské bytí, jenž je ničím podmíněn, na ničem spočívá, ničím je obklopen a prosycen, si toto bytí nutně uvědomuje na pokraji nebytí. Je naplněn nezbytnou ostražitostí vůči ničemu tísněn ničím se všech stran: tato ostražitost, toto vypětí proti ničemu, tato tíseň, je však zároveň jedinou spolehlivou zárukou již bytí samo sobě dává.

Tak, v tomto okamžiku zastavení, shledáváme, že jsme se dostali od bytí zběsilého, obráceného proti ničemu, k bytí stísněnému, proti němuž je obráceno nic. Nyní vykonáme ještě jednou tuto cestu, ale tentokrát opačným směrem. Vizme, jak se probuzení zběsilosti děje.

PŘÍVRAT

Bytí je bytím stísněným. Tato stísněnost je trvalým, nezrušitelným prostředím bytí v němž toto je a počíná si tu jako doma. Hledíme-li na ně v jeho denním, sebezistém konání, v jeho jednání i zjednávání, vnucuje se nám otázka jež nepostrádá respektu: odkud bere poměrný klid tohoto počínání v situaci tak dvojznačné? Odkud tato zabydlenost bytí?

Odpověď je však nasnadě: samo si dodává klidu svým zaujetím. Přivráceno ke svému světu v zacházení s věcmi lidí a lidmi věcí, v neustálém vztahování a odpírání, zapomíná na původní určení toho všeho. Odvrací se od sebe sama svou aktivitou a často jen pouhou obřadností. Zaujato napětím vůči ničemu a soustřeďujíc se cele na toto napětí, na ono nic pro ně zapomíná. Vztah k ničemu mu supluje nic samo. Boj s ničím ho od ničeho odvádí. Vřava bitvy činí bojiště nepřehledným.

Avšak to na neštěstí nečiní situaci jednodušší. Naopak: spíše ji činí oblučnější.

bezpečné doupě.

Co to však znamená "obrátit se proti světu v celku"? Toto obrácení je v převrácení: neboť je-li svět jsoucem existujícím jen skrze bytí, je bytí vzpourou proti světu obráceno ústím proti sobě samému. Chce-li bytí zvítězit nad ničím, a tím se zajistit jako bytí, musí se především jako bytí zrušit. V tomto smyslu je zběsilost sebepopíráním a sebeopopírání je jediným skutečně účinným protestem proti světu.

Z toho, co tu bylo zatím řečeno, však plyne jakási neslučitelnost, jakýsi vnitřní rozpor. Můžeme si položit otázku: jak lze tomuto bytí v jeho zběsilosti zrušit svět a znepřístupnit tak samo nic, dosáhnout je a zasáhnout, jestliže tím nutně musí zrušit samo sebe a tím i znepřístupnit sebe pro toto nic?

Toto zrušení sama sebe se může stát ovšem dvěma způsoby.

Jestliže myslíme na první, stává se situace paradoxní. Myslíme-li však na druhý, stává se nutně tautologickou. Absurdita je od myšlení neodmyslitelná.

Prvním způsobem je způsob ničeho sama: tento způsob se nazývá "smrt". Avšak přitakat tomuto způsobu neznámá se proti ničemu obracet, popírat nic, nýbrž naopak, obracet se v souhlase s ním. Neboť chceme-li nic popřít, pak je nám zakázáno vrhat se mu do náruče. Smrt není zrušením ničeho, je jen zrušením boje s ničím, je naopak jeho potvrzením, je uskutečněním ničeho. Smrtí pomáháme ničemu k němu samému.

Druhý způsob se nazývá "transcendence". Tato transcendence není ovšem tou již transcendeje jedno k druhému (subjekt k objektu nebo res cogitans k res extensa), nýbrž je transcendencí před jedním i druhým, je oním tušením Hegelovým jež vyjadřoval pojmem

"sich anders werden" anebo, jako u Heideggera, je "bytí v transcendenci a jako transcendence".

Bytí jako transcendence je totožností existence a essence. Je neustálou infiltrací tohoto bytí ničím a ničeho tímto bytím. Tak v každém okamžiku dochází k zrušení nahrazením. Svět nyní přítomný neustále mizí, aby byl reprodukován světem následujícím. Toto nahrazování se jeví jako bezmocný, zběsilý pokus bytí o zrušení sebe sama a dosažení ničeho. V konkrétní podobě se děje aktem tvořivým: proto nejzaralejším plodem a nepochybným důkazem zběsilého bytí zůstává ve světě tvůrčí čin. Jen v tomto smyslu se tedy dosahuje ničeho; to jest, nedosahuje se ničeho. Úleva je jen okamžitá a už mizí. V následujícím okamžiku se nic znovu připravuje ke skoku.

Milan Nápravník

Ladislav Klíma

Ladislav Klíma /1878-1928/, největší český
píšící filosof. Básník. Velká část jeho díla
dočnes nevyšla tiskem. Z několika knih vydaných
kdysi díky svěhlavosti jedinců, jmenujme
alespoň: Svět jako vědomí a nic /1904/, Traktáty
a diktáty /1922/, Vterina a věčnost /1927/,
Filosofické listy Ladislava Klímy /1939/, Boj
o vše /1941/, Utrpení knížete Sternenhocha
/1928/, Slavná Nemesis a jiné příběhy /1939/.
Význam Klímy lze srovnat s významem
Kierkegaardovým.

Život a dílo Ladislava Klímy působí jako kus dobře prorostlého masa: nelze oddělit jedno od druhého. Podobně jako řeční kynikové snažil se filosofovat způsobem svého života a žít po způsobu své filosofie. S naivitou v tomto století téměř heroickou chtěl dokázat aplicibilitu tvůrčího vůči praktickému činu. Filosofie mu byla od denní praxe neodlučitelná.

Uskutečnil tak pokus svým způsobem respektabilní, i když předem špatně promyšlený. Aplikovat tvůrčí čin na praxi je počinání bludné neboť tvůrčí čin je celou svou podstatou od světa odvrácen. Původně vždy lhostejný ke své praktické ceně, ztroskotává, chce-li být také na praxi převeden. Praktická cena každého tvůrčího činu, ukáže-li se být jaká (což nemusí být hned a nemusí být vůbec), leží vždy mimo něj, mimo čin samý; je-li k němu dodatečně přiložena, není k němu přiložena, to jest: tvůrčí čin už není tím čím byl.

Klímov romantický sáměr tak ukazuje spíše na básníka než na filosofa. To nemá despektní smysl. Filosofie a poesie je dichotomií jednoho ducha, jedno je v druhém, druhé je v prvním. Všechny zenícené filosofy lze chápat také jako básníky a naopak. Jen ti, kdož nevědí ani co je poesie ani co je filosofie se pokoušejí hned z té, hned z oné učinit vědu.

Samo Klímovo dílo je tvůrčím činem par excellence: je plodem zběsilosti. Obrací se proti všemu a neuznává nic, dosahuje všeho a ničeho. V samé metodě Klímovy tvorby se tato zběsilost prozrazuje: ✓ je jí "metalogika", to jest logika kontradikcí, absurdit a alogismů,

jimiž se, předcházíme tak Heideggera, snaží
"zlomit panství logiky". Pohlédme tedy jak se
to u Klímy děje.

I. H R A

Jako je začátek kruhu, jest i pravda všude
a nikde. Základní filosofické poznatky jsou
dvojaké povahy, - zároveň pravdivé a lživé.
Filosofu netřeba se obávat, aby si neodporovaly:
odporují si ve smyslu! Vnášet do podstatně
alogického předmětu logiku jest alogické - :
- - Proto je systematické budování filosofie
"pochybenou tendencí". /1,3/

Panství umělé logiky je daleko větší než
se za to má: umělá logika je nemocí lidského
ducha vůbec; - i největší hlupák jest jí
stížen; celé naše myšlení jest jí pokřiveno, -
polovice myšlének jí udušena, sploštěna,
zakřivena; jest jednou z příčin pro největšímu
počtu lidí schází zdravý rozum a smysl pro
pravdivé; - pro učenci jsou největšími
hlupáky; je matkou "souvislého způsobu psaní",
a 99 procent všech knih nemohlo by se odvážit
na světlo, kdyby nebylo přikryto jejím pláštěm;
většinu hříchů filosofie má na svědomí pod
jménem "systematičnost". /1,3-4/

Skandál, zvany filosofie, má původ v tom,
že skepse nebyla nikdy brána vakuťku vážně.
Nebylo Metaskepse. Nebylo odvahy poručit si:
se stanoviska skepse je naprosto vše dovoleno,
naprosto vše zakázáno, naprosto vše rozkázáno.
Tedy každý nesmysl! - pojem nesmysl je
nesmyslností! Tedy dokonce i inkongruence
v soudech, nedůslednost, nedomyšlenost - slabost

vůbec... /2,206/

Co je "pravda"? Odůvodněnost. Důvod, má-li být důvodem, musí mít zase důvod, ten zase svůj atd. in infinitum, - t.j. na konec není vůbec důvodu, vše, nepodepřeno, kašpersky visí ve vzduchu, a pravda se ukáže lži. /2,174/

Na fikci stálosti a fikci příčinnosti spočívající fikce pravdy je podkladem každého tvrzení. Pravda je lež, - tedy je každé tvrzení lež, - toho netreba a posteriori dokazovat jako Pyrrhonisté - . /1,9/

Tot kontradikce; a kontradikcí končí vše. Všechny základní these směšně si odporují. "Jsoucnost je causa sui": "Proč mlčíš, Marko?" "Proto". "Jsoucnost neexistuje": smrad nesardí. "Existuje jen aparentní jsoucnost": suchá voda. "Vím jen, že nic nevím": tedy to nevím. "Vše je klam": tedy klame tato věta - není vše klam. "Pravda je v pocitu; nebo v mystickém, mimorozumovém poznání": jelikož však tyto these jsou naprosto rozumové, lžou. "Poněvadž tedy vše si odporuje, je pravdou denique, - kontradikce": tedy odporuje si i tato these, t.j. je lži. - Vše rodí se mrtvé, vyvrácené, vše je pravdy stejně vzdáleno. /2,175/

.. je, i prakticky, zcela lhostejno, je-li tvrzení logické nebo absurdní, protože logika je nelogická, beze smyslu smysl, protože mezi pravdou a absurditou zmizel každý rozdíl. /2,175/

Vše je contradictio: vše je lež: tedy i pravda = lež: tedy lež = pravda: tedy vše je pravda: tedy i všechny kontradikce jsou pravdou. /3,50/

.. je-li opak všeho pravdou, pak je pravdou, že opak všeho není pravdou.. odpor kontradikcionistu nevyvrací - dokazuje jeho věc - leží to v jeho podstatě; jste na prahu

metalogismu - něčeho ovšem, co se dosavadní logice zdá absurdním...; ale jiná atmosféra, jiné plíce.. /3,51/

Má these vakutku že - vyvrácena? Svou identitou A a opakem svým ovšem, ale není opakem tohoto opaku zas restituována? a zas vyvrácena a zase vytýčena - in infinitum? Nelze mluvit tedy ani o vyvrácení, ani o dokázání. Logické soudy nic nevyvrací, nic nedokazují, jsou mimo obojí. Myslení je mimo pravdu a lež. Je tertium. /2,176/

Pača podle mnou zmizela. Není jiného závěru než: to tertium je cokoli, je quodlibet, je Všemohoucí; něco, s čím mohu činit, co chci, - plasma má jen - hračka hříčka. /2,176/

.. absolutní pravda je jen strašný návyk. Relativní pravda, logika jest jen projevem Hry. Hra vyvedla Hru (z Hry plyne logicky Hra) - mimo Hru nic není. /3,85/

Komplement Hříčky je Hrající si; celek Hra. Myslení sive vše je Hrou sive suverénním Rozkazováním. Jest jen Hra, sive má Hra. /2,176-7/

Cítění se absolutním pánem nade vším.. předpokladem překonání logiky v metalogiku, t.j. deifikace alogicit, "absurdností", kontradikcí, na základě konsekventní "divoké" skepse.. /3,49/

.. krajním negováním logiky, pravdy, jistoty, cestou logickou dojde se, sublimně ludibrijně, k logice vyšší, ne již alogické, k Nadpravdě, Nadjistotě. /2,178/

Ve svém chápání světa se nám Klíma nejprve jeví jako bezohledný solipsista anebo, jak on sám říká, egosolista. Svět je mu produktem vědomí a protože "svět" a "jsoucnost" se u Klímy ztotožňují, předchází vědomí tomuto jsoucnu. Bytí je Klímovi tedy bytím solutárním. To vyjadřuje nade všechny pochyby:

Nejhroznějším monstrem, co je? Vedle světa poznané jen ve mně, t.j. mého vědomí, statuovat ještě svět v "jiných já", něco mimo mne existujícího: Berkeleyismus bez Egosolismu.
/2,201/

Avšak tento až příliš čirý, nezřízený, chvástavý solipsismus se pozvolna, způsobem presentace, čteme-li déle, stává podezřele burleskním, úskočným, šaškovitým, posměšným; chtějíce protestovat, ztrácíme jistotu, že je s námi zacházeno vážně, a nakonec se všechno, a my s tím, propadá v ludibristní frašku. Tak je třeba mít Klímovu "metalogiku" na mysli při čtení každé jeho věty.

II. Z D Á N Í P O Z N Á N Í

"Zevní svět" je "můj" duševní stav" - :
to je tak jisté, jako že $2 \times 2 = 4$... /1,12/
Zevní svět jest jen částí vnitřního..
/1,12/

Za hmotou skryté k smyslové činnosti popud dávající X. může být jen vědomí. Vědomí jest

papušný fetiš z pařezu je stokrát
filosofičtější. /2,198/

Co bylo největší bolestí filosofů? Že
existuje "duch". "Jaké hloupé komplikování
otázky, bez toho už samo sebou hloupé!" řekli
si filosofové. "Jako by protěhlé nebyla
postačitelem polštářem pro mou svini hlavu!
Něco tak nicotného jako duch, jako myšlenka,
takový prť bude mne rušit ve spaní!" Nebylo
zbytí: prť hrozil nakonec absorbovat svůj
podklad! S těžkým srdcem akceptovali ducha...;
ale hned vynořil se nápad: snad možno tuto
evaporaci proměnit v čarovnou duhu, v aureolu
kolem našeho Pána, - obalit jej, - hnojáka, -
purpurem a zlatem a září, - ad majorem eius
gloriam? udělat ji skvoucím atributem hmoty,
to jest Boha? Takový byl vznik, je podstata
veškeré "idealistní" "vyšší" filosofie, ať se
kdo chce kreutí jak chce. /2,198-9/

Na dně nejsublímějších, nejspirituálnějších
nejaethernějších lidských věcí je vždy tlustý,
nečistý sediment: hmota. /2,199/

Všechn idealismus je derivatem, zmetkem
"zevního světa" zcela; materialismu ponejvíce.
/2,199/

Materialismus: zdechlina páchnoucí duchem;
idealismus: zdechlina oživená, - což není
kontradikcí. /2,200/

Jaká námaha, jaké vzpouzení se zubu nehty,
jaká hrůza při každém krůčku ode hmoty k duchu!
Pes nebrání kost vytrhovanou mu cizím člověkem
z držky, zuřivěji, než filosofové své řetězy!
/2,201/

Do každé samozřejmosti a světla musil být
filosofům vstrčen čumák jako štěněti do lejna,
jež vydělalo na koberec, - spirituelnost
platila vždy lidstvu vlastně za nečistotu, -
ven s důležitou pravdou! /2,201/

Z pojmu "jsem" čumí blbé oči bahenního
ducha: "hmoty". Hmota jest jen blbou formou
ducha; duch platil vždy v hloubi za
nejblbější formu hmoty. - Jak krásné, že
čeština krásným slovem "hmota" i "materie"
(= hně) to nejhnusnější krásně přehlušila!
/2,202/.

Svět (rozumějme: jsoucno) je tedy pro Klíma nepochybně produktem vědomí. Ale na tom nezůstává. Kupodivu, čteme-li jinde, je i vědomí naopak produktem světa (rozumějme: světa!). Tak mimoděk, a snad i proti své vůli, se Klíma svého solipsismu vzdává. Věděl o této prohře? Neodvažujeme se to rozhodnout. Jeho "metalogika" ("opak všeho je pravdou") mu dává ovšem nakonec za pravdu. Nicméně existencialismus jenž takto preparujeme z jeho díla je patrně jedním z nejzajímavějších momentů této rozporuplné a rozporatvorné filosofie.

III. POZNÁNÍ ZDÁNÍ

Filosofie jest: co možná nejdůkladnější explikace našeho vědomí, - mimo naše vědomí nic pro nás neexistuje. Bližší: filosofie jest explikací našich "abstrakt". /1,7/

.. nemámeť jistoty, že "abstraktní" poznání je vskutku do fenomenálního abstrahováno: to praví abstraktní poznání, - ale což, je-li lživé? /1,7/

Leží-li nějaká objektivní pravda mimo abstrakta, je nám zcela lhostejná. /1,7/

Explikace abstrakt, logický smysl uspokojující, je nemožná, poněvadž vše je nejisto, - ba dokonce i toto. /1,7/

Nesnesitelnou nejistotou, zející ranou myšlení je pouze absurdnost toho, co musíme považovat za pravdu, je kontradikce všeho, je

circulus vitiosus...., - ale toho rázu je celý náš svět neboli naše myšlení... /1,7/

.. vědomí jsoucnosti není bezprostřední a nevíme, zda konkluse: "něco jest", - z pocitu jsoucnosti logicky následuje, - zda pocit jsoucnosti vůbec existuje...; "cogito, ergo sum": - nic nejistějšího! - Můžeme pouze ještě zdání jako zdání charakterisovat: ZDÁ SE NÁM, ŽE SE NÁM ZDÁ, ŽE NĚCO JEST- /1,11/

Explicke světa zdánlivého, t. j. světa tohoto, jež všichni známe, je dalším úkolem filosofie. /1,12/

.. mimo "mé" vědomí nic pro "mne" neexistuje, nic pro "mne" samozřejmě existovat nemůže. - Distinkce "vnější", "vnitřní" jsou nepravdivé.. Není ani "subjektu" ani "objektu", - těchto dětinských, na klamech "já" a "celek" založených fikcí.. /1,12/

.. nikdy nesmíme při gnostických pravdách zapomenout, že nejsou absolutní!... /1,12/

Tento zdánlivý svět má svou zdánlivou, relativní pravdu.. /1,12/

Fikce tvořit jest jedinou činností vědomí, je podstatou světa, fikce je základní faktum, je to, co existuje, - - tedy je pravdou!... /1,13/

Sekundární svět "hmotný" nápodobí na jedné straně otrocky akce svého tvůrce, - primárního světa vědomí; na druhé však určuje navzájem akce jeho: původní svět opíčí se po svém "obrazu" ve svém zrcadle. /1,19/

Není fantastičtější, omylnější konkluse, než z "jest" jakožto kladu usuzovat na "jest" jakožto existenci. /2,204/

Není-li tu "jsoucnost", není tu vůbec nic: kdo dohlédne jaké všechny jinosti a novosti skrývá v sobě tato strašlivá tatutologie! /2,205/

Klíma je jedním z filosofů, kteří si uvědomili temnost subatanciálních filosofii, filosofii redukujících jsoucno na substance n nichž konstruují svět. Proto také dokázal zoe bez předsudků odpovědět na základní filosofie otázku, otázku po smyslu bytí. Tím se zařadil mezi nejpozoruhodnější myslitele tohoto stole Naopak: zařadil se mezi nejméně pozorované z nich...

IV. E X N I H I L O O M N E E N S Q U A E N S F I T

Žádné myšlénce nebylo dosud sestoupeno n dno..., - prozetím zdá se to nemožno: jako tón přestávají pro nás v jisté hloubce i myšlenky, - nesneseme jich. Již v nepatrné hloubce zastí nás obyčejně radost z nového poznání, strach, abychom si ho nezkazili; sestoupíme-li přes t hloub, vrhne nás ohromné vzednutí vesejmenných afektů zpět; ještě hloub číhá šílenství a smrt..., - na dně moře usmrtil by nás tlak vody, na dně myšlenky jasnost její. - Dokud ekstaze nebude známa, prozkoumána, zdomácněna, dotud bude filosofii scházet to nejlepší, dotu nebude filosofii... /1,8/

Svět je veskrze intelektuální, smysl jeho musí tedy v něm samém ležet, - jinak by byl absurdní, t.j. vůbec, - i zdánlivě! -, neexistující, - ve světě jehož podstatou je

smysl, je absurdnost neexistencí! /1,8/

Otázka smyslu, podstaty světa je prakticky naléhavější než otázka absolutní pravdy, - i relativní, ba i negativní zodpovězení její je neocenitelné! - Dosavadní pokusy zde vpadaly vždy více méně in medias res; i ty, které problém negují. /1,10/

Světový smysl neexistuje, prostě proto, že svět neexistuje. - Nebude-li se tato pravda sdát lidem bláznovstvím, budiž zde za bláznovství prohlášena. /1,11/

Nejrozumnější však maxima pro tvory, kteří mohou jednání své vědomě řídit, byla by:

"Dělej cokoli!" /1,27/

.. SVET JE VUBEC BEZ HOJNOTY... - - : - -
Všeho dosáhneš, a vše dosáhne tebe, dálej co dálej! Tvá práce je zbytečná, tvá lenost bez významu, - tak i tak dosáhneš všeho! /1,28/

Ale co budeš mít z toho všeho?: - Praničehd! Váš nestaneš se ani šťastnější ani nešťastnější, ani větší, ani menší... - Všechno tvé úsilné hledání štěstí nerozumně ho, všechno tvé odříkání nezmenší ho!... Nanejvýš lhostejno jest nejen, co činíš, ale i co se ti přihodí!: jednou musíš si vše odbyť! /1,28/

Nesmíš v nic doufat, ale nemusíš se ničeho obávat: - Až bude závrtný koloběh všeho u konce, jaký bude výsledek...?: Záný..., - jako by nic nebylo bývalo...: jediná cena všeho se zatím v koloběhu tom rozplynula... A pak zase tento příšerný svět otáčet znovu..., a po věčnosti věčnosti... /1,28/

Vše snaží se a plahočí, touží a děsí se, doufá a zoufá, jásá a nařiká, pro něco, co nejen teoreticky "jest" ničím, ale co i prakticky V NIC se paralyseje... /1,29/

Nic, nic, nic nezbude ze všech lidských pojmů! Vše, vše, přese všechno pokušení, a revenantní děs, - nejmilosrdnější pryč! Meze

toho, co prohlašujeme za jsouci, příliš často
shledáváme, že se nám původní představa o něm
rozplývá. Musíme se tedy opravit a říci: "toto
je existující". Neboť se jsoucnem se
nesetkáváme zcela samozřejmě a na každém kroku
jak by se nám snad mohlo zdát. V našem světě je
žhavá otázka po jsoucnu dokonce vztyčena hrotem
proti hrdlu: je v povaze jsoucna, že samo o sobě
nenabývá existence.

Nuže, "to, co jest" může být-v-existenci,
je-li uchopeno bytím. Mimo bytí však existenci
postřeď a mimo existenci nemá ani existenci
jsoucna: není-jest jsoucnem samým, jest-není
nejsoucnem samým. Tak odpověď na otázku po
jsoucnu samém se ukázala být nevyhnutelná.
Museli bychom sami přestat být ve svém bytí,
abychom ji mohli zodpovědět. Tím bychom však
ztratili i poslední naději k odpovědi. "Jsoucno
samo" se nám ukázalo být ničím.

Vidíme, že představila-li nám zpočátku
zběsilost nic jako jsoucno samo, shledáváme nyní
toto jsoucno samo jako nic. Jediné, co nám
zbývá, chceme-li je přece jen podržet při sobě,
je uchopit je prostřednictvím našeho bytí.

Jediné bytí, které známe, je bytím lidským.
Tím je zároveň bytím světským. Neboť vědomí
existuje jen jako světské bytí a vše, co pro ně
existuje, může být pouze světskou existencí.
V tom smyslu je tedy svět podmínkou bytí stejně
jako je bytí podmínkou světa.

Avšak svět není ve všem věduy světem
jsoucím, i když je věduy světem existujícím.
Můžeme-li o všem známém říci, že je nám to dáno,
že to existuje, můžeme s toutéž jistotou
tvrdit (zeptáme se nyní přímo), že existující
také skutečně je?

V otázce se skrývá jen zdánlivá kontradikce.
Neboť lidské vědění, jež nám jediné odhaluje

Jsoucno samo ovšem jest-není před naším věděním i mimo ně, ale nevíme-li o jeho existenci, nemá existenci: je jsoucnem neexistujícím. Toto neexistující jsoucno je pak v prvé řadě tím, o čem hovoríme, hovoríce o ničem. Takto je bytí v ničem obsaženo.

Teprve v přítomnosti bytí se tedy jsoucno stává existencí. Avšak naléhá tu na nás otázka: Představuje se nám v této existenci bezvýhradně jenom jsoucno a nic než jsoucno samo?

Pochybnost takto vyslovená není pochybností zanedbatelnou. Tušíme už jak nás naše vědění přivádí často k existencím jejich jsoucnost je nejistá. Tak, jak se naše vědomosti mění, jak opouštíme jedno a nahrazujeme druhým, mění se nejen půdorys veškerého existování v celku, ale mění se ve věcné podobě tak, že namísto jedné určité existence se dosazuje jiná.

Nyní se však pozastavme: Co se stane s onou svrženou existencí, již jsme odmítli nadále uznávat jako existující, již jsme už prohlédli jako existenci bez essence? Přestala být snad existencí, aby se stala inexistentní? Anž popřeme prvé nedáme za pravdu druhému. Přestala být sice touto existencí, ale její zrušení nastalo v obrácení; stala se jinou existencí jejíž zvláštnost tkví v tomto: první existence nadále existuje, je tu, avšak ne už jako skutečná existence, existence jsoucího, nýbrž jako existence nepravá, fiktivní. Tím se tato původní existence stala sama jsoucností již můžeme nadále chápat jen prostřednictvím její přítomné existence. V tomto smyslu můžeme také říci, že tato druhá existence je existencí se jsoucně existencí. Tak jsoucno, odhaleno v skryté závislosti, a postrádající nad vši pochybnost substanciální nehybnost, je ve své

Nic, skryto jako zákeřné zvíře v podzemí existování, číhá na svoji příležitost. Stává se, že v nestřeženém okamžiku a na neočekávaném místě se nejistá půda pod námi propadne a aniž se můžeme na výkřik, padáme ze svého světa do náruče skutečnosti, uvědomující se náhle a bez přípravy jako bytí-proti-jsoucnu, jako bytí stísněné.

Bezbranní, bezradní a nazi stojíme teď v sobě samých. Tápajíce, hledáme východiško. Neboť stísněnost si nelze zakázat. Nelze se od ní odvrátit. Nelze jí uniknout. Když se však rozhlížíme kolem sebe, co nás to takto stísnuje, co způsobuje naši situaci zhola neudržitelnou, záhy ohledáváme, že toto stísnění nemá stěny: je stísněním bezpředmětným a tedy mimosvětovým. Je stísnujícím nic.

Tím je prozrazeno vše. Zároveň však nastává hlavní obtíž. Kde uchopit toto nic jež nás takto zákeřně polapilo, a jež je všude a nikde? Ať se obrácíme kamkoliv, ať udeříme v kteroukoliv stranu, ať se bráníme jak chceme, nikde je nakonec nenalézáme neboť nic, jak již bylo povězeno, nemůže být součástí našeho světa. Nic je vše mimo svět: skrývá se bezpečně za hradbou existování.

V této chvíli takto projasněné, ale beznadějně, stává se bytí zběsilým. Nezbyvá mu, chce-li, aby nic bylo zasaženo, rozbourat tuto hradbu. Jenom tak, že zruší svůj svět, může znepřítomnit nic, jenom tak je může dosáhnout a tím i zasáhnout. Obrací se proto proti světu v celku, aby jej obrátilo v nic. Obrací se proti všemu, čímž se obrací proti ničemu. V tomto: obrátit se proti všemu, proti čemukoliv, co smí oslepení svou zběsilostí nejsem schopni správně rozeznat, je tedy jediná možnost již se bytí mále postavit ničemu. Cokoliv je jeho nejméně

původní, jednou už sama od sebe existující substance světová, a svět jest jen množství na sebe působících duševních stavů. /1,15/

Není druhého tak houževnatě věřeného a tak mizerně odůvodněného nesmyslu, jako tahle idiosynkrasie "o bezvědomé hmotě". /1,16/

"No, - mimochodem, pánové od vědeckého cechu! -, proti blbě lži o realnosti hmoty, která je podkladem celé vaší "vědy", - jsou delirace horečkou nemocného nejčistší skutečnosti... /1,16/

Spinozovi byla "substantia cogitans" základní substancí, ovšem vedle "substantia extensae": - ale nad slunce jest jasnější, že tato jest jen species oné! /1,17/

Myšleno krétinsky, že chuchvalce barevných myšlenek, myšlenek-fleků ve vylhaném prostoru jsou více než já... /2,195/

Dříve tu byl problém světa než svět.
/2,196/

"Svět" v jedině obstojném smyslu znamená iscoucnost vůbec, t.j. duševní stavy moje, mé vědomí; každé jiné jsoucno je ne arbitraritou, ale absurditou. /2,197/

Problém světa znamenal filosofii skoro naprosto vznešenou záhadu: co je asi nacpáno v této zavřené bedně? hadry či buchy či pumy či mrtvola? nenapadlo jí nikdy ani: je tam snad jen mizerné nic? - Absurdita pojmu "zevní svět" nedevoluje jeho hlubší problematičnost.
/2,198/

Původní, typická, dodnes nejmocnější filosofie je materialismus, česky: čokonalá zblbělost. /2,198/

Materialismus, neboli svět jako lejno z něhož se kouří - duch. /2,198/

Tak nesmírný byl otrocký duch, že udělal si schválně Pána co možná nejblbějšího: hmotu;

"Svět je absolutní nic": to znamenalo mně
v hloubce: je něco, s čím, z čeho mohu tedy
činití absolutně vše; svět, jenž by byl
konstantním, určitým žns, byl by ochráněností,
kusem, ubohostí.. /2,189/

.. jsou jen mínění o věcích, ne věci samy,
- neboli věci spočívají jen v mínění o věcích..
/3,8/

Mně je "vnější svět".. naprosto jen světem
vnitřním.. Ale naopak jsou mně všechny mé
myšlenky, ergo i "vnější svět" vnějškem. /3,14/

These: jsou jen mínění o věcích, věci
spočívají v mínění o věcích - že je zaujmutí
stanoviska? Řekl bych, že samozřejmou pravdou..
Rozuměti třeba pod ní vlastně totéž, co: svět
je vědomí - myšlení - souzení, mínění,
existimace, - vše su fond totéž! /3,47/

Je naprosto samozřejmo, že pod "světem"
myslím to, co jediné je dáno (neboli, co totéž
jest: co jediné je mně dáno) myslitelné: mé
vědomí. /3,50/

.. svět je quodlibet.. /3,54/

Nic není mimo svět.. /3,54/

"něčeho" a "ničeho", položme si otázku: Co je tato hranicí, před níž je celý náš svět a za níž je jenom nic samo? Co je tato hráz mezi existováním a ničím jež zdržuje nic, aby nepohltilo náš svět a naopak je nutí, aby neustále ustupovalo existování? Touto hranicí, rozhlédneme-li se dobře, nemůže být nic jiného než naše bytí. Jediné bytí je s to učinit z jsoucná přítomnost samu.

Nicméně toto bytí, jež se takto jsoucnu vymyká a jež z něj činí přítomnost samu, toto jsoucno naopak i podivně znepřítomňuje. Neboť jestliže je nic nejvlastnějším jsoucnem, tím, co skutečně jest tak jak to skutečně jest, je jsoucnem totožným se sebou samým, svět, na rozdíl od něj, je jsoucnem existujícím, je jsoucnem stotožným. Je jsoucnem viděným, nazíraným a interpretovaným, ba dokonce je jsoucnem o jehož jsoucnosti může být vyslovována pochybnost. Nelze o něm už říci, že jest tak jak skutečně jest. Dostává tímto existováním podivuhodný smysl, vztah, kvalitu a řád, stává se hierarchickým jsoucnem a orientovaným jsoucnem, stává se jsoucnem-pro-bytí.

Tak toto jsoucno vyrváno bytím z ničeho a pozměněno v existování, se v této proměně podivně své jsoucnosti zbavuje. Aniž přestalo být jsoucnem, stává se zároveň ne-jsoucnem, to jest, jest tak jak ve skutečnosti není. Tento vpád bytí do jsoucná je převrácí naruby.

Přirozený řád jsoucná se však snaží obrátit tento stav ve stav původní, ve stav totožnosti. To se ovšem nemůže stát jinak než zrušením bytí, jeho obrácením v nic.

Nyní už rozumíme situaci bytí. Jestliže se toto bytí vydobylo na ničem, toto nic se bytí nevzdává: je v bytí neustále pohotově a hrozí mu kdykoliv je pohltnout. Bytí je v ničem a nic

odvážnosti, paradoxnosti, šílenosti nejsou
dány. Čím dále v šílení, tím líp, - tím dále od
strašného nusu, jímž bylo dosavadní šílení
lidstva... Nesmí zůstat kámen na kameni!...

/2,206/

„Není ničeho, co by zbylo ze všeho. Opaky
všeho přestávají být opaky. A. není A. Kde padá
líc, padá i rub. Není substance "Bytí" - není i
dění se. /2,209/

Nic nezbylo. Nemožno dále se ptát: co je
tedy vlastně rozluštěním? Ani prostě, "nejapně":
"no tak, - co?" Všechno - halucinační hvězdy
a oblačky zhaslo... /2,209-10/

Hra není smyslem světa, ale smysl světa
je Hrou. /2,210/

.. stále tvoření světa z Ničeho... - -
/3,70/

Citace z děl:

- 1/ Svět jako vědomí a nic, Praha 1904
- 2/ Vteřina a věčnost, Praha 1927
- 3/ Filosofické listy Ladislava Klímy, Praha
1939

Praha, listopad 1964